

Regole italiane di catalogazione REICAT / a cura della Commissione permanente per la revisione delle regole italiane di catalogazione ; [la redazione del testo è stata curata da Alberto Petrucciani]. Roma : Istituto centrale per il catalogo unico delle biblioteche italiane e per le informazioni bibliografiche, 2009.

Objavlivanjem 1998. godine IFLA-inog konceptualnog modela za funkcionalnost bibliografskih zapisa – FRBR : *Functional Requirements for Bibliographic Records*¹ potaknute su rasprave, istraživanja kao i testiranja primjene modela pri izgradnji sučelja WebPAC-a s namjerom preispitivanja postulata na kojima se temelji(o) knjižnični katalog. Model je imao izravan utjecaj na daljnji razvoj IFLA-inih dokumenata redom objavljivanih u idućih desetak godina: preliminarno ujednačeno izdanje ISBD-a (2007.),² nova *Međunarodna kataložna načela* čija je svrha zamijeniti *Pariška načela* iz 1961. (2009.)³ te komplementarni konceptualni model za autorizirane podatke – FRAD : *Functional Requirements for Authority Data* (2009.).⁴ Na popis IFLA-inih dokumenata koji su izravno utjecali na daljnji tijek događaja u području normativne kontrole, a time i potvrdili IFLA-inu orijentaciju prema davanju sve većeg značenja autoriziranim podacima u okviru izgradnje međunarodnog sustava autoriziranih podataka⁵ i funkcioniranja kataloga, svakako treba staviti i *Smjernice za pregledne zapise i uputnice* (2001.).⁶ Te su

¹ Functional requirements for bibliographic records : final report / IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. – München : K.G. Saur, 1998. [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf>. Hrvatski prijevod: Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa. – Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

² International standard bibliographic description (ISBD) / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. – Preliminary consolidated ed. – München : K. G. Saur, 2007.

³ IFLA Cataloguing principles : statement of international cataloguing principles (ICP) and its glossary / edited by Barbara Tillett and Ana Lupe Cristán. – München : K. G. Saur, 2009. Vidjeti tekstove izvornika i prijevoda načela na: <http://www.ifla.org/en/publications/statement-of-international-cataloguing-principles> [citirano: 2009-12-18].

⁴ Functional requirements for authority data : a conceptual model / edited by Glenn E. Patton ; IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). – Final Report, December 2008 / approved by the Standing Committees of the IFLA Cataloguing Section and IFLA Classification and Indexing Section, March 2009. – München : K. G. Saur, 2009. Model je ugrađen u novo izdanje formata UNIMARC za autorizirane podatke: UNIMARC manual : authorities format / edited by the Mirna Willer. – 3rd ed. – München : K. G. Saur, 2009.

⁵ Ovdje treba svakako spomenuti studiju: Tillett, B. Barbara. A review of the feasibility of an International Standard Authority Data Number (ISADN) / prepared for the IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records, edited by Glenn E. Patton, 1 July 2008 ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section, 15 September 2008 [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/d4/franar-numbering-paper.pdf>.

⁶ Guidelines for authority records and references. 2nd ed. / revised by the IFLA Working Group on GARE Revision. München : K. G. Saur, 2001. [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf>.

smjernice preusmjerile koncept teoretiziranja, ali i provođenja normativne kontrole (tj., dale su legitimitet postojećoj praksi) s dotadašnjega temeljenog na dogovorima iz 1961. i na programu Univerzalne bibliografske kontrole – dakle, preusmjerile su koncept “jedinstvene odrednice” na koncept “autorizirane” (ili usvojene) odrednice (pristupnice) – na koncept kojemu je udovoljavanje potrebama (lokalnog) korisnika kataloga na prvome mjestu. Time je “odgovornost” za izvršenje zadataka kataloga da udovolji potrebama lokalnih i istodobno globalnih korisnika prenesena u područje tehnologije.⁷

Utjecaj modela FRBR kao i pokretanje niza IFLA-inih konzultacija o međunarodnom kataložnom pravilniku (2003.-2007.),⁸ čija je svrha potom svedena na donošenje izjave o međunarodnim kataložnim načelima, potakli su značajna nacionalna tijela da započnu proces revalorizacije u svrhu osuvremenjivanja nacionalnih kataložnih pravilnika. Pravilnik koji je značajno zaokupio međunarodnu javnost i time obilježio ovo desetljeće svakako je *RDA : Resource Description and Access*,⁹ pravilnik anglo-američke kataložne zajednice, dok drugi pravilnik, pravilnik talijanske knjižničarske zajednice, premda vrlo dobro predstavljan nacionalnoj i međunarodnoj javnosti tijekom svoga nastajanja,¹⁰ nije ipak privukao istu pažnju. A upravo su *Regole italiane di catalogazione : REICAT* prvi objavljeni nacionalni kataložni pravilnik temeljen na modelu FRBR! Teorijska podloga tradicije i prakse talijanske katalogizacije te temeljne vrijednosti kulture i društva koje na određeni način shvaćaju ulogu knjižnice čine osnovu koja je duboko usađena u ovaj pravilnik. Stoga će prikaz talijanskoga kataložnog pravilnika imati dvojaku ulogu: s jedne će strane opisati specifična rješenja obrade građe u suvremenim uvjetima, dok će s druge strane nastojati pokazati kako su talijanske

⁷ Vidjeti novu uslugu VIAF : Virtual International Authority File [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://viaf.org/>, te testni katalog OCLC WorldCat Identities [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://orlabs.oclc.org/Identities/>.

⁸ IFLA IME-ICC : IFLA Meetings of Experts on an International Cataloguing Code [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/node/576>.

⁹ RDA : Resource Description and Access [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/rda.html>; Full Draft 11/24/08 [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/rdafulldraft.html>. Objavljivanje pravilnika predviđeno za studeni 2009. odgođeno je za lipanj 2010. Vidjeti, npr., prikaz razvoja pravilnika u: Dunsire, Gordon. RDA : novi međunarodni standardi za bibliografski opis i pristup građi. // Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. : zbornik radova = International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17-18, 2005 : proceedings / uredile = edited by Mirna Willer & Ana Barbarić. - Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 159-166.

¹⁰ Vidjeti popis skupova i prikaza u bilješkama pod crtom: REICAT, str. XII-XIII. Vidjeti i: Bianchini, Carlo; Mauro Guerrini. Talijanska kataložna pravila i međunarodna tradicija : ususret novim načelima i novim pravilnicima. // Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona. Nav. dj., str. 131-149.; Petrucciani, Alberto. Every reader his work, every work its title (& author) : the new Italian cataloguing code REICAT. // World Library and Information Congress: 75th IFLA General Conference and Assembly, 23-27 August 2009, Milan, Italy. 107 Cataloguing [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/107-petrucciani-en.pdf>.

kolege odgovorile na općeprisutno ključno pitanje budućnosti knjižničnih kataloga – usmjeravamo li razvoj prema evoluciji, preradbi postojećih nacionalnih kataložnih pravilnika, ili revoluciji, prihvaćanju anglo-američkog pravilnika RDA!¹¹

U predgovoru REICAT-a opisuje se povod pokretanja rada na nacionalnom pravilniku, kontekst njegova usmjerenja i načelna mjerila pri izradi pravilnika. Potrebu za pokretanjem postupka analitičkog preispitivanja talijanskoga kataložnog pravilnika *Regole italiane di catalogizzazione per autori* (RICA) koje su se temeljile na *Pariškim načelima* i tadašnjim značajnim međunarodnim dogovorima, prepoznao je nacionalni bibliografski institut ICCU (*Istituto centrale per il catalogo unico delle biblioteche italiane e per le informazioni bibliografiche*) još 1996. Na njihov je poticaj u prosincu 1996. Opća uprava za knjižnice Ministarstva kulture (*Direzione generale per le biblioteche del Ministero per i beni culturali*) imenovala “Stalnu komisiju za osuvremenjivanje i moguće pojednostavljenje pravila za sastavljanje abecednih kataloga u talijanskim knjižnicama” (tzv., *Commissione RICA*), čime je prvi put aktualiziran program održavanja kataložnih pravila na permanentnoj osnovi. U Italiji, naime, nije dotada postojao institut stalnog praćenja važećih normi kao ni tradicija prenošenja i objašnjenja evolucije svjetskih praksi i postupaka koji bi se integrirali na standardan način u postojeće knjižnično poslovanje. Aktivnosti na području katalogizacije i standardizacija vezali su se prvenstveno uz objavljivanje Nacionalne talijanske bibliografije (*Bibliografia nazionale italiana*) i rada u sklopu nacionalne knjižnične mreže SBN: la BNI (*Servizio bibliotecario nazionale*). Međutim, upravo je rad na skupnom katalogu u sklopu SBN-a pružio prigodu da se “dokuče problemi, predlože modeli i da se procjeni uspješnost standarda i kataložne prakse u skupnom katalogu velikih razmjera”.¹² Redaktor teksta i izvjestitelj Commissione RICA Alberto Petruciani na sljedeći način opisuje promjenu paradigme u odnosu na izradu kataloga odnosno kataložnih pravila: “Stara **paradigma kataloga** jedne knjižnice koju izrađuje ili nadzire jedna osoba i koja uključuje podatke o fondu na jednome mjestu, praktički nestaje. Nova kataložna pravila izrađena su za potrebe velikih **kooperativnih kataloga** koji se temelje na kooperativnoj katalogizaciji desetaka, stotina, čak tisuća knjižničara koji svakodnevno unose nove podatke i ispravljaju ili nadopunjuju postojeće zapise.”¹³

Faktori koji se dalje navode u Predgovoru, a koji su ukazali na potrebu sustavne i sveobuhvatne preradbe pravilnika RICA, jesu: promjena oblika objavljivanja i novi modaliteti korištenja kataloga; sve veća prisutnost različitih vrsta građe a ne samo one tiskane, uz poseban naglasak na antikvarnu građu nužnu za razumijevanje evolucije različitih oblika komunikacije i izraza koje su knjige poprimale tijekom vremena; upotreba različitih automatiziranih sustava; činjenica da katalog

¹¹ Vidjeti npr., stavove predstavnika nekih europskih nacionalnih knjižnica u odnosu na razvoj nacionalnih kataložnih pravilnika: Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona. Nav. dj.

¹² REICAT. Nav. dj., str. XI.

¹³ Petrucciani, A. Nav. dj., str. 2. Istaknula M.W.

jedne knjižnice predstavlja vrlo često samo podskup skupnog kataloga, dakle instrumenta koji je po svom opsegu i kompleksnosti mnogo veći od kataloga pojedine knjižnice; te ponajviše, snažna potreba da se u sklopu mreže SBN usuglasi kataložna praksa njenih sudionika koja u mnogim slučajevima nije jedinstvena. Neizostavno je, naravno, navođenje i međunarodnih programa na razvoju katalogizacije u radu na kojima su talijanski stručnjaci aktivno sudjelovali doprinijevši time da neka talijanska rješenja budu ugrađena u IFLA-ine dokumente; to su već navedeni ISBD, GARR, FRBR, FRAD i Međunarodna kataložna načela, te ISO standardi i pravilnik RDA. U tome su smislu i donesena načelna mjerila koja su vodila Commissione RICA u radu na preradbi pravilnika: “a) *nova konceptualna struktura* inspirirana modelom FRBR, i b) *nova struktura teksta* standarda kao “zakonika”, koji može odgovoriti na različite funkcije i korištenja (počevši od učenja katalogizacije do njegova konzultiranja od strane stručnjaka).”¹⁴

Sam pravilnik – REICAT sastoji se od uvodnog poglavlja i tri dijela: 0 Uvod (*Introduzione*), Dio I: Bibliografski opis i informacije o primjerku (*Descrizione bibliografica e informazioni sull'esemplare*), Dio II: Djela i izrazi (*Opere e espressioni*) i Dio III: Odgovornost (*Responsabilità*), te osam dodataka i kazala. Dodatke čine kratice i simboli, upotreba velikih pisanih slova i brojeva, opća i posebna oznaka građe, posebna oznaka građe za tiskane muzikalije, transliteracija ili transkripcija nelatiničnih pisama, jedinstveni stvarni naslovi izdanja Biblije, te preporučeni opći izrazi za jedinstvene skupne stvarne naslove za tekstualna djela, grafička, likovna, arhitektonska itd. djela, glazbena, te normativna, administrativna i dokumentarna djela.

U Uvodu se navodi da opsegom REICAT uključuje sve vrste publikacija¹⁵ na svim nositeljima, kao i dokumente koji nisu objavljeni a za koje se smatra da ih je potrebno uključiti u katalog. Nakon definicija temeljnih izraza (publikacija, primjerak, djelo i izraz te odgovornost), navode se zadaci kataloga (0.1.3. *Funzioni del catalogo*). Ovo se pravilo sastoji od tri člana i posebno je zanimljivo u smislu rješenja ovoga središnjeg pitanja za izgradnju kataloga jer se postavlja istodobno u odnos prema tradiciji i suvremenim dostignućima. Prvi član, 0.1.3 A., uvodnom rečenicom “opseg kataloga jest da” navodi četiri odnosno pet postupaka korisnika kako ih definira model FRBR odnosno Međunarodna kataložna načela, dok se drugi član, 0.1.3 B., poziva na tri zadatka kataloga definirana *Pariškim načelima* iz 1961., a čije izvršenje osigurava REICAT. Ti se zadaci kataloga detaljno opisuju uz navođenje pojedinih članova koji propisuju postupke udovoljavanja tim zadacima, odnosno odgovaraju trima dijelovima samoga Pravilnika. Član, 0.1.3 C, u skladu s Međunarodnim kataložnim načelima premda se na njih ne poziva, navodi da je zadatak kataloga osigurati pristup i izbor bilo koje informacije zabilježene u

¹⁴ REICAT. Nav. dj., str. XIV.

¹⁵ Koristi se izraz *pubblicazione*, a ne neka inačica engleskog izraza *resource*, izraza koji je u IFLA-inim dokumentima posve iskorijenio izraz *publikacija*, počevši od izdanja ISBD-a za elektroničku građu – ISBD(ER). Tako je i u hrvatskom prijevodu ovoga standarda izraz *electronic resource* preveden kao *elektronička građa*, odnosno *jedinica građe*, a ne *elektroničke publikacije*.

zapisu, a koje su već uobičajene u elektroničkom katalogu ili koje su potrebne za pronalaženje posebne vrste građe. Tako pravilo 0.4 (*Elementi di accesso e di selezione*) navodi elemente koji čine pristupnicu i elemente izbora. Pristupnice mogu biti: svi stvarni naslovi (0.4.1); identifikacijski brojevi ili kodovi (0.4.2); nadzirane pristupnice (*elementi di accesso controllati*) (0.4.3) koje čine jedinstveni stvarni naslovi (*titoli uniformi*), redalice (za osobu ili korporativno tijelo, ali ne naslov) koja je sastavni dio drugih elemenata, jedinstvene odrednice (*intestazione uniforme*)¹⁶ za jedinstvenu identifikaciju osobe ili korporativnog tijela i primarne odrednice (*intestazione principale*); dodatna obilježja jedinstvenoga stvarnog naslova ili jedinstvene odrednice; uputnice i unakrsne uputnice između jedinstvenih stvarnih naslova ili jedinstvenih odrednica; neobvezatni jedinstveni stvarni naslovi te drugi elementi. Elementi izbora (0.4.4) su oni koji služe pri izabiranju, tj. isključivanju ili “filtriranju” pri pretraživanju elektroničkog kataloga, a to su godina izdavanja, izradbe ili raspačavanja, vrsta građe prema oznakama opće vrste građe, vrsta publikacije (omeđena, serijska, sabrana djela, itd.), mjesto izdavanja i jezik publikacije.

Prvi dio pravilnika normira kataložni opis vodeći računa o ujednačenom, preliminarnom izdanju ISBD-a, navodeći da će biti potrebno doraditi dio koji se odnosi na Opću oznaku građe (element 1.2 ISBD-a) o čemu se još u IFLA-inoj Radnoj skupini za pregled ISBD-a nije donio konačni dokument u vrijeme objavljivanja REICAT-a.¹⁷ Međutim, upravo Dio II i Dio III pravilnika svojim naslovima izazivaju posebnu znatiželju da se ispita način na koji su talijanski kolege pomirili (postojeća) nacionalna pravila s novim dosezima kataložne teorije izražene u modelima FRBR i FRAD. U samom predgovoru čitatelja se upućuje da je Dio II: Djela i izrazi upravo najinovativniji i najviše razvijen dio REICAT-a u odnosu na njegov prethodnik RICA-u. Naglasak se stavlja na propisivanje jedinstvenoga stvarnog naslova za sve vrste publikacija, bez obzira jesu li anonimna klasična ili suvremena djela, ili su djela koja potpadaju pod neku vrstu autorstva ili su rezultat suradnje, ili su objavljena u dijelovima ili skupno (član 9). Time se pridaje izuzetna, dapače, ključna važnost normativnoj kontroli naslova u pretraživanju i pronalaženju informacija, kao i njihovu prikazu.¹⁸ Član 9.0.2. navodi zadatke je-

¹⁶ I ovdje je potrebno upozoriti na nazivlje: REICAT se ne povodi odlukom 2. izdanja smjernica za pregledne zapise GARR u kojima se uvodi izraz *authorized heading* za osobne i korporativne odrednice. GARR, međutim, kao ovdje REICAT ostaje pri upotrebi izraza *uniform title/titoli uniformi*, koji se međutim u Međunarodnim kataložnim načelima ujednačava s prvim izrazom te se upotrebljava *authorized access point for works/expressions* i *authorized access point for persons/corporate bodies*.

¹⁷ Prihvaćeni sadržaj teksta Opće oznake građe i njena mjesta u ISBD-u – Skupina 0, objavljen je 2. prosinca 2009.: International standard bibliographic description (ISBD) Area 0: Content Form and Media Type Area / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. December 2009 [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/cataloguing/isbd/area-0_2009.pdf.

¹⁸ Vidjeti, npr., testni katalog OCLC-a FictionFinder : OCLC FictionFinder prototype [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://fictionfinder.oclc.org/>, te probleme koji se javljaju pri eferbeerizaciji baze podataka OCLC WorldCat-a upravo uslijed pomanjkanja podataka o jedinstvenim stvarnim

dinstvenoga stvarnog naslova, a to su “a) identificirati djela, razlikujući ih u slučaju različitih djela s istim naslovom; b) okupiti izdanja djela objavljena pod različitim ili varijantnim naslovima, na istom ili različitim jezicima, ili na različitim nositeljima ili u različitim oblicima realizacije; c) odobriti redosljed i strukturu prikaza djela jednog autora ili izdanja svih djela; d) odobriti uputni mehanizam odnosa između različitih međusobno povezanih djela.” Član 10 naslovljen je Izrazi jednog djela, a obuhvaća pravila koja propisuju postupke za definiranje jedinstvenoga stvarnog naslova za verzije, izdanja, proširenja, prijevode, itd., jednoga djela koje se još uvijek smatra istim djelom, dok idući član 11, Nova djela povezana s postojećim djelima, opisuje slučajeve u kojima se neko djelo smatra novim djelom, za koje propisuje jedinstvene stvarne naslove te veze prema izvornicima. Na taj je način REICAT eksplicite odvojio pravila za izradu odrednica za djelo i izraz, te izdvojio pravila koja propisuju slučajeve u kojima se preradba nekog djela smatra novim djelom.

Dio III: Odgovornost, inovativan je u smislu što definira i razlikuje razine odgovornosti, odnosno propisuje postupke povezivanja odgovornosti u odnosu na entitete Skupine 1 modela FRBR, tj. odgovornost u odnosu na djelo, izraz, pojavni oblik (ili publikaciju prema REICAT-u) i jedinicu građe (primjerak prema REICAT-u) (članovi 17 do 20). Time je postignuta djelotvorna primjena apstraktnog modela u određenom kataložnom pravilniku, odnosno stvorena je podloga za buduću eferbeerizaciju kataloga. Takav je postupak bilo moguće provesti budući da REICAT posebno razlikuje tri stupnja osobne ili korporativne odgovornosti, a time i tri vrste pristupnica: *primarna*, *koordinirana* i *sekundarna odrednica*¹⁹ (14.2.3) pri čemu se prve dvije vežu uz djelo, a treća uz izraz. Međutim, u članovima koji govore o odnosu odgovornosti prema preostala dva entiteta modela, tj. prema pojavnom obliku i jedinici građe (19 i 20), također se navodi sekundarna odgovornost odnosno *sekundarna odrednica*. Odnos REICAT-a, odnosno njegovih autora prema primarnoj odrednici problematizira se u predgovoru u odnosu na terminološki problem engleskog izraza *main entry*. Ovdje se upozorava da u elektroničkim katalozima *main entry* odnosno primarna odrednica (*intestazione principale*) nema više funkciju odrednice koja omogućuje pristup potpunim podacima glavne kataložne jedinice, budući da svaka pristupnica vodi korisnika na potpuni opis jedinice u zapisu, i/ili funkciju elementa redanja i prikazivanja zapisa. Primarna odrednica, naime, iskazuje svoju temeljnu važnost (i funkciju) u perspektivi sustavne identifikacije djela. Dakle, zbog utemeljenih povijesnih i kulturoloških razloga vezivanje naslova (djela) uz ime autora i dalje ima svoje

naslovima u zapisima: Hickey, Thomas B.; Edward T. O’Neil; Jenny Toves. Experiments with the IFLA Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR), D-Lib Magazine 8, 9 (September 2002) [citirano: 2009-12-18]. Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/september02/hickey/09hickey.html>.

¹⁹ Nazivlje slijedi nazivlje bloka 7-- formata UNIMARC za bibliografske podatke, osim što je izraz *alternativna odgovornost* ovdje zamijenjen izrazom *koordinata*. Talijanski strojnočitljiv format SBN/MARC temelji se na IFLA-inom formatu UNIMARC.

opravdanje, dapače, smatraju autori REICAT-a, uloga primarne odrednice nije nestala, nego je time dobila još više na značenju: “[p]rimarna odrednica daje temeljnu važnost djelu, ona se vezuje uz djelo, a ne uz publikaciju”.²⁰

Upravo u ovom području, u području normativnog nadzora autori REICAT-a vide potrebu daljnjih teorijskih i praktičnih istraživanja, s ciljem postupnog i složenog prelaska iz linearne strukture kataloga u kataloge temeljene na djelotvornim relacijskim strukturama.

Mirna Willer

²⁰ REICAT. Nav. dj., str. XX.